

Stromingen in kwalitatief onderzoek; het thema van de najaarsconferentie 2011

Adri Smaling*

In het vorige nummer, KWALON 47 (2011, jrg. 16, nr. 2), staat de vooraankondiging van de najaarsconferentie die in december 2011 gehouden gaat worden over 'stromingen in kwalitatief onderzoek'. Dit thema verwijst naar de rubriek 'Stromingen' in KWALON die de laatste jaren onder redactie staat van Fijgje de Boer. Het is ook haar initiatief een bundel uit te geven met al dan niet gereviseerde bijdragen uit die rubriek. Deze bundel, onder redactie van Fijgje de Boer en Adri Smaling, vormt de basis voor de najaarsconferentie. De bundel biedt een samenhangend overzicht van de diverse benaderingen in kwalitatief onderzoek op verschillende niveaus. Dit overzicht kan behulpzaam zijn bij het beoordelen van onderzoeksvoorstellen, bij de keuzes tussen benaderingen die een kwalitatieve onderzoeker in de praktijk moet maken en bij de reflectie over de vraag waarom een bepaalde onderzoeksopzet al dan niet adequaat is in een bepaalde onderzoekssituatie en welke vooronderstellingen daarbij een rol spelen.

Je kunt zeggen dat kwalitatief onderzoek wordt gekenmerkt door een open verzameling van gegevens, analyse in een natuurlijke taal, een onderzoeksopzet waarin verzamelen en analyseren nauw, vaak op cyclisch-iteratieve wijze, met elkaar zijn verbonden, en een probleemstelling die gaat over betekenissen die mensen zelf in hun leefwereld hanteren. Maar in de loop van jaren zijn allerlei variëteiten ontstaan van opzetten en methoden van verzamelen en analyseren, die niet alleen een kwestie van smaak van de onderzoekers zijn of slechts te maken hebben met de aard van een onderzoekssituatie en de probleemstelling. Die variëteit heeft ook te maken met achterliggende sociaalwetenschappelijke en wetenschapsfilosofische stromingen. In deze stromingen worden verschillende standpunten ingenomen tegenover mensbeelden, cultuur- en maatschappijopvattingen, soorten van kennis, normen en waarden.

De titel van de bundel luidt *Benaderingen in kwalitatief onderzoek*, omdat voor de redacteuren de term 'benadering' een ruimere betekenis heeft dan de term 'stroming' en ook omdat in het Engelstalige gebied de term 'approach' wel gebruikt wordt (zie bijvoorbeeld Giorgi, 1970; Creswell, 2007) en de term 'stream' of 'streaming' nauwelijks. In de bundel wordt onder een benadering verstaan: een wetenschapsfilosofische oriëntatie of een metatheoretisch standpunt binnen de sociale wetenschappen dat verbonden is met vooronderstellingen en uitgangs-

* Prof. dr. Adri Smaling is gepensioneerd als hoogleraar methodeleer aan de Universiteit voor Humanistiek. E-mail: a.smaling@uvh.nl.

punten ten aanzien van mens en samenleving die niet dienen om empirisch getoetst te worden. Verder wordt onder een benadering ook verstaan: een methodologische opvatting over ontwerpen, methoden en kwaliteitsnormen, maar ook een concrete aanpak van de uitvoering van een onderzoek, met name van de analyse. De bundel bevat trouwens ook enkele bijdragen die oorspronkelijk niet in de rubriek 'Stromingen' zijn gepubliceerd, maar bijvoorbeeld in een themanummer van KWALON.

Naast stromingen en benaderingen bestaat er ook een grote diversiteit aan kwalitatieve onderzoeksontwerpen (*research designs*). Deze kunnen worden verbonden met verschillende benaderingen, waarin de vooronderstellingen van die ontwerpen worden geformuleerd. John Creswell, bijvoorbeeld, bespreekt in zijn boek *Qualitative inquiry and research design. Choosing among five traditions* (1998) de volgende benaderingen (door hem *traditions* genoemd): *biography*, *phenomenology*, *grounded theory*, *ethnography* en *case study*. Norman Denzin en Yvonna Lincoln (1998) noemen deze vijf tradities *strategies* en voegen er nog drie aan toe: *the historical method*, *applied and action research* en *clinical models*. In de tweede editie uit 2007 van het boek van Creswell is *biography* vervangen door *narrative research* en worden de *traditions* uit de eerste editie *approaches* genoemd. Er kunnen dus diverse benaderingen in kwalitatief onderzoek op verschillende niveaus, op verschillende dimensies en ook nog eens onder verschillende labels worden onderscheiden. In het recente boek van Frederick Wertz en anderen *Five ways of doing qualitative analysis* (2011) (weer een ander label dan stromingen of benaderingen) worden weer andere benaderingen (hier dus *ways* genoemd) onderscheiden, namelijk: *phenomenological psychology*, *grounded theory*, *discourse analysis*, *narrative research* en *intuitive inquiry*.

In de inleiding van de bundel worden deze en andere metatheoretische en methodologische benaderingen tegen de achtergrond van wetenschapsfilosofische benaderingen geplaatst. Deze in steek vertoont overeenkomst met de paradigmatische posities die Egon Guba en Yvonne Lincoln (2005) onderscheiden: *positivism*, *post-positivism*, *critical theory*, *constructivism* en het *participatory paradigm*. Maar positivisme en postpositivisme worden in de bundel samengenomen en er worden andere benaderingen aan toegevoegd, zoals de interpretatieve benadering, die door Guba en Lincoln (2005) bij hun eigen soort van constructivisme wordt ondergebracht, en verder de neorealistische, postmoderne en complexiteitsbenadering. Van deze laatste drie benaderingen komt alleen het postmodernisme in een aparte bijdrage in de bundel voor. Neorealisme en complexiteitsdenken komen wel voor in de internationale literatuur over kwalitatief onderzoek en worden gekarakteriseerd in het inleidende hoofdstuk. Mogelijk komen in de toekomst deze twee benaderingen in KWALON aan de orde.

Literatuur

Creswell, J.W. (1998). *Qualitative inquiry and research design. Choosing among five traditions*. London: Sage.

- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry and research design. Choosing among five approaches*. London: Sage.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (1998). Introduction to this volume. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *Strategies of qualitative inquiry* (pp. xi-xxii). Thousand Oaks: Sage.
- Giorgi, A. (1970). *Psychology as a human science. A phenomenologically based approach*. New York: Harper & Row.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (2005). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp. 191-216). Thousand Oaks: Sage.
- Wertz, F.J., Charmaz, K., McMullen, L.M., Josselson, R., Anderson, R. & McSpadden, E. (2011). *Five ways of doing qualitative analysis*. New York/London: The Guilford Press.